

PASTIRSKI PSI - ČUVAJI ČRED

(Karmen Zahariaš)

Volkovi, medvedje, lisice in risi, ki zaidejo v okolje, ki ga naseljuje in izkorišča človek, spet netijo polemike o možnostih sobivanja človeka, še zlasti pa njegovih domačih živali s temi plenilci, ki so tudi sami življenjsko ogroženi. Razkrivajo se številni interesi, ki porajajo bolj ali manj radikalne rešitve, podprte s strokovnimi ali pa tudi s povsem čustveno obarvanimi argumenti.

Ena od učinkovitih možnosti zaščite domačih živali pred plenilci je stara skoraj toliko, kot je staro prijateljstvo med človekom in psom. Od davnine so psi pastirjem povsod po svetu pomagali pasti in varovati črede. Marsikje se je to sodelovanje ohranilo v skoraj nespremenjeni obliki vse do danes, drugod pa je zaradi sprememb v načinu življenja in reje živali postopoma usahnilo. Povsod tam, kjer se trudijo najti ravnovesje med človekovimi ekonomskimi interesi in preživetjem vse bolj ogroženih živali, tudi plenilcev, še zlasti tam, kjer imajo dolgo živinorejsko tradicijo, v zadnjem času raste zanimanje za pse čuvaje, s katerimi poskušajo rejci obvarovati svoje črede.

Čeprav je na Slovenskem v preteklosti morda delalo s čredami več psov, pa danes le redki posamezniki uporabljajo pse za varovanje črede ali za pomoč pri paši. Formalno med seboj še niso povezani in zanimivo bi bilo izvedeti njihovo vsaj približno število ter zbrati in primerjati dosedanje izkušnje.

Kraški ovčar je slovenska avtohtona pasma, ki je vznikla na Krasu, kjer so ti psi, imenovani tudi »čiči«, nekdanj varovali ovčje črede. V prostoru južno od nas vzrejani pasmi pastirskih psov pa sta šarplaninec in tornjak.

V Sloveniji deluje pod okriljem Kinološke zveze Slovenije nekaj pasemskih klubov, ki združujejo ljubitelje različnih pasem ovčarskih in pastirskih psov. Njihovo delo je usmerjeno predvsem v razstavno smer, v vzrejo psov družabnikov in v šolanje po splošnih programih poslušnosti, saj do nedavnega ni bilo ne zanimanja niti potrebe za šolanje psov za čuvanje črede. Preverjanja naravnih zasnov psov za varovanje črede zato pri nas zaenkrat ne poznamo, primernost ovčarskih psov za vodenje črede pa občasno ocenjuje naš kinološki kolega Jure Kramer iz Kinološkega društva Krim.

OVČARSKI, PASTIRSKI IN PLANŠARSKI PSI

Po poreklu razvršča kinologija pasme psov, o katerih govorimo, na ovčarje, pastirske pse in pse naganjače čred, ki jih imenuje tudi planšarski psi. Glede na vrsto dela, ki ga opravljajo pri čredi, pa jih lahko delimo na pse, ki čredo čuvajo in jo branijo pred napadalci (psi iz skupine pastirskih psov) in na pse, ki pastirjem pomagajo črede

zganjati in voditi (sem sodijo v glavnem psi ovčarji in planšarski psi). Obe vlogi sta lahko včasih združeni tudi v enem samem psu. Ponekod v čredo vključujejo tudi manjše, zelo čuječe in glasne pse, ki že na daleč zaznajo in opozorijo na nevarnost.

SKUPNE ZNAČILNOSTI PSOV ČUVAJEV ČRED

Dejstvo, da so si vse pasme psov čuvajev čred po videzu in karakternih značilnostih presenetljivo podobne ne glede na to, od kod izvirajo dokazuje, da je njihov telesni in značjski ustroj izrazito primeren za namen in naloge, za katere jih je na različnih koncih sveta v dolgih stoletjih selekcioniral človek.

Videz: vsi čuvaji čred so čvrsti in vzdržljivi psi, največkrat veliki in težki, čeprav so med posameznimi pasmami razlike v velikosti in teži. Glava je velika, široka, z močnim gobcem in praviloma povešenimi uhlji. Telo je pravokotne oblike, saj takšno razmerje med višino in dolžino trupa psu omogoča najekonomičnejše gibanje- drnec, v katerem lahko neutrudno spremlja čredo; seveda se lahko tudi bliskovito požene v galop ali upočasni hojo. Dlaka je različno dolga, bogata in z gosto podlanko, ki psa zaščiti pred vremenskimi vplivi in poškodbami. Pogosto je bele oz. svetlejše barve, tako, da se pes skriva v čredi ovac, po drugi strani pa se dobro loči od volkov, zlasti ponoči. Prepoznaven del opreme psa čuvaja čred je bila od nekdanj čvrsta bodeča ovratnica, ki mu varuje grlo.

Značaj in vedenjske značilnosti: psi so uravnovešene nravi, samozavestni, neustrašni, pogosto težko uklonljivi, zaščitniški in nezaupljivi do tujcev. Zanašajo se predvsem na lastno presojo in delujejo na lastno pobudo. Nasprotnika največkrat le preplašijo, če pa presodijo, da je potrebno, tudi odločno napadejo. Zaradi vseh teh lastnosti jih le stežka šolamo za druge naloge - zlasti tvegano je šolanje obrambe - in tudi kot psi družabniki so primerni le za izkušene vodnike.

VZGOJA IN ŠOLANJE ČUVAJEV ČREDE

Značaj in delovne navade pastirskih psov se oblikujejo predvsem skozi primerno socializacijo mladiča v prvih tednih življenja. Izkušnje zgodnje mladosti so neposredno povezane z vedenjem psa v obdobju odraslosti in mladi psi se učijo s posnemanjem starejših.

Mladiča, bodočega čuvaja ovac, vključijo v čredo že v najzgodnejšem otroštvu in stiki s človekom - pastirjem- so minimalni. Ovce in jagenjčki so prva stvar, ki jo mladič uzre, ko spregleda. Ker odraščata skupaj z njimi, se navežejo drug na drugega. Ko mladič shodi, se giblje med čredo in temu primerno razvija in prilagaja svoje aktivnosti. Počuti se pripadnika črede in nauči se, da ne škoduje bitjem, med katerimi živi.

Pastirski pes svojo mladost (ki je razmeroma dolga, saj traja lahko več kot 2 leti) preživlja v družbi odraslih psov, ki so med seboj običajno v sorodstvu. Od njih se uči ne le, da ne sme poškodovati gospodarjevih ovac, ampak tudi, kako lahko čredo ubrani pred stvarno ali pričakovano nevarnostjo.

Razvoj in učenje mladega psa budno spremlja izkušen pastir, ki posreduje pri vsakem nezaželenem vedenju, sicer pa ima z mladičem še naprej kar se da malo stikov. Mladega psa mora seznaniti z drugimi ljudmi, živalmi in okolji, ki jih bo srečeval pri svojem delu, naučiti ga mora tudi potrebne osnovne poslušnosti. Seveda mora poskrbeti tudi za zdravje (preventivna cepljenja) in redno nego psa.

»Vajeniška doba« pastirskega psa je dolga in se praviloma konča, ko prvič enakopravno sodeluje obrambi pred napadalcem. Ocenjujejo, da postane dobrih delovnih psov tri četrtine psov, ki so bili vzgojeni in šolani za varovanje črede.

Odraslega psa, ki je že delal z ovcami, v novo čredo uvajajo postopoma, da se ga ovce in ostali psi privadijo. Pri mladiču, ki ne odrašča v okolju črede, a bi ga radi kasneje uporabili za čuvanje, se je treba izogibati plenskih iger, pa tudi preprečiti možno navezanost na družbo človeka, saj bo moral kot odrasel čuvaj opravljati svoje dolžnosti samostojno. Pravočasno je tudi treba preveriti, kako se tak pes vede v prisotnosti ovac ali drugih domačih živali.

DELO PSOV ČUVAJEV ČREDE

Med psi, ki odraščajo v čredi in med ovcami se spletejo tesne vezi. Odrasli psi vse svoje delovno življenje najraje preživijo s čredo, od katere se nikoli ne oddaljijo in odvrtačajo vse, ki poskusijo vstopiti v njeno območje. So pastirjevi sodelavci, do ovac zanesljivi (jih ne poškodujejo) in pozorni, do sovražnikov pa napadalni. Ker imajo ti psi zaradi dolgotrajne selekcije manj izrazit nagon po zasledovanju, je tudi njihova agresivnost omejena. Z vsiljivci se le redko spopadejo, v glavnem jih le preženejo in se takoj spet vrnejo nazaj k čredi.

Z markiranjem z urinom in iztrebki psi označujejo svojo prisotnost na določenem prostoru in tako obveščajo morebitne psom sorodne plenilce (divji in podivjani psi, volkovi, kojoti), naj se tega območja izogibajo.

Koliko psov je potrebno za učinkovito varovanje je odvisno od velikosti črede, od vrste živali in od okolja in od razmer, v katerih živijo. Za črede ovac, ki se pasejo v Abruzzih ocenjujejo, da zadošča 1 pes čuvaj na 100 ovac. Psi, ki varujejo isto čredo, so skupina s svojo lastno hierarhijo. Med seboj se dobro poznajo in so pogosto v tesnem sorodstvu. Njihovo delo je učinkovito tudi zato, ker delujejo skupinsko in složno.

Vedeti moramo, da so psi čuvaji potencialno agresivni - poškodujejo lahko druge živali, tudi pse, ali pa neznane ljudi (npr. planince), ki se približajo ovcam. Zato je

pametno povsod tam, kjer črede čuvajo psi, postaviti opozorilne znake in poskrbeti za spremstvo obiskovalcev.

ZA KONEC

Prisotnost psov čuvajev zmanjšuje število občasnih napadov na čredo. Dobro se obnesejo tako na odprtih pašnikih kot v ogradah. Čeprav črede ne morejo povsem zaščititi, so psi pogosto zelo učinkoviti pomočniki v boju s plenilci. Kako uspešni so lahko, je odvisno od različnih dejavnikov, vselej pa terja uporaba psov čuvajev od lastnika oz. pastirja veliko predanost in, ne nazadnje, tudi odgovornost.